

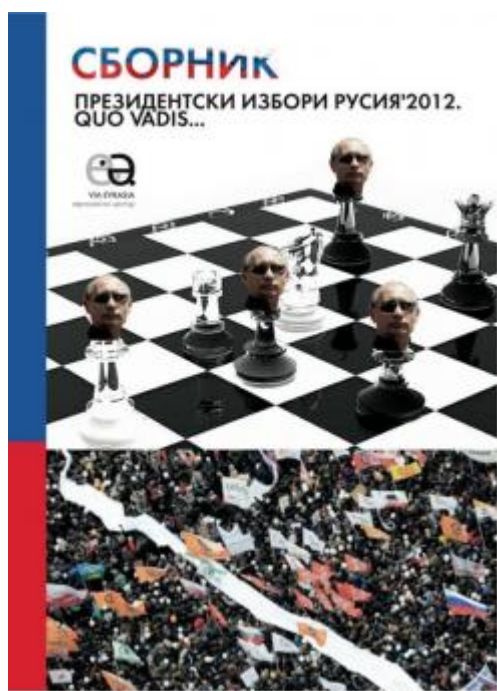
6. ИМА ЛИ ДЕКАБРИСТИ В ПОСТСЪВЕТСКА РУСИЯ? ДАРИНА ГРИГОРОВА

Дарина Григорова,

доцент, доктор по история

в Историческия факултет на СУ "Св. Климент Охридски"

ИМА ЛИ ДЕКАБРИСТИ В ПОСТСЪВЕТСКА РУСИЯ?

[Grigorova Darina Quo vadis Russia 2012.pdf](#)

Историческите аналогии рядко могат да дадат адекватно обяснение на съвременното и донякъде напомнят на образа на Конфуций за човешкия опит – това е фенерът, с който осветяваме изминалия път, но не и хоризонта пред нас. Събитията между парламентарните и президентските избори в Русия (4 декември 2011-а – 4 март 2012-а) обаче разбудиха историческите спомени в руското общество, от една страна, за февруари 1917 г., от друга, за 14 декември 1825 г.

Ключовото събитие, което е и уникално за руския социален живот, е митингът на Болотная площадь от 10 декември 2011 г., на който руското общество за първи път прояви гражданско поведение съвсем спонтанно^[1], независимо от политическите лидери, и обединено от идеята за честни и справедливи избори, т.е. за спазването на закона, разбирано като висша форма на уважение на властта към отделния човек в Русия.

Уважението на закона е характерно и за поведението на декабристите, които се решават на бунт, преди да са положили клетвата за вярност на новия император, защото направят ли го веднъж, не могат да я нарушат, въпрос на чест е да я спазват.

За декабристите сакрална е клетвата, за гражданите на Болотная свещена е конституцията

на Руската федерация.

Сравнението на изключителната гражданска активност след парламентарните избори в двете столици и в част от по-големите градове с февруари 1917-а, както и очакването на октомврийско продължение, не са коректни, защото Февруарската революция е закъсняла и затова е последвана от Болшевишкия октомври.

Декабристите на Сенатския площад през 1825-а заявяват исканията си точно навреме, когато Русия може да предприеме реформи след подема от националната победа на Отечествената война с Наполеон (1812 г.). Бедата на декабристите е, че предхождат във вижданията си властта, която винаги в Русия е била инициатор на промени поради отговорността, която носи за историческото развитие на държавата.

Гражданските искания на Болотная също идват навреме, когато Русия е на път да се модернизира и да създаде новата за руската историческа реалност традиция на демократично общество. Бедата на митингуващите от Болотная е, че тези политици, които се опитаха да овладеят това ново гражданско поведение, са маргинализирани постсъветски либерали с болшевишко поведение, част от които са били в Кремъл и то неуспешно – Михаил Касянов, Владимир Рижков, Борис Немцов. Грешката на властта беше, че не регистрира партиите им – Републиканската на Рижков, и Партията на народната свобода на Касянов, защото нямаше общо да преминат дори 2 процента.

(Републиканската партия възстанови регистрацията си на 5 май 2012 г., след като през 2007 г. беше лишена от нея, докато Парнас все още остава в редиците на т.нар. несистемна опозиция.[\[2\]](#))

При декабристите от XIX век е обратното – имат ярки лидери, които създават своя политическа философия, но нямат последователи сред обществото извън офицерския корпус, защото са твърде напредничави във вижданията си за руското бъдеще. В съвременна Русия пък политиците изостават от гражданите си, живеейки все още със страховете от 90-те години, породени от комплекса от разпадането на СССР.

Несравними са и нагласите на руското общество от февруари 1917-а с тези на постсъветските граждани от декември 2011-а, защото в началото на века мнозинството от интелигенцията бленува за революция, докато в момента по-голямата част от т.нар. “креативна класа”, или постсъветската интелигенция плюс постсъветската крехка средна класа, категорично отричат революцията и застават зад конституционния път на общуване с властта, поради което и сценарият на “арабската пролет” или на “цветните революции” е немислим за съвременна Русия.

Единственият пряк намек за “оранжева революция” имаше на митинга на Валерия Новодворская и Константин Боровой (проспект “Сахаров”, 4 февруари 2012-а) и двамата бяха с оранжеви шалчета с надписи за Виктор Ющенко (артефакт от украинските събития на майдана). Призивите на Алексей Навални и на несистемната опозиция да делегитимират президентските избори и да предизвикат нови парламентарни избори по подобие на украинския сценарий не срещнаха отклик в обществото, а новообразуваната “Лига на избирателите” с участието си сред наблюдателите легитимира президентските избори.

Никой от целия разнообразен политически спектър – с изключение на Едуард Лимонов (известен с революционните си пристрастия, но възприеман от обществото по-скоро като екзотика), както и на блогера Алексей Навални, който се изкуши да призове към щурмуване на Кремъл гражданите на Болотная площад, но не срещна отклик у тях – не иска сътресенията на руския бунт. Сергей Удалцов засега е повече в позицията на декларативен революционер с крайнолеви убеждения.

Декабристите през 1825 г. също не искат революция от френски тип, т.е. гражданска война, а застават зад идеята на испанската революция чрез военен преврат, без да се въвлеча обществото, за да се избегнат жертвите. Мнозинството от декабристите са дълбоко религиозни, по-малко от тях са деисти, и християнската нравственост е естествена част от поведението им, което диктува и политическите им решения.

И при декабристите от XIX век, и при гражданите на Болотная, събитието, което отключи гражданската летаргия, беше междуцарствието. През 1825-а то настъпва със смъртта на Александър I и необявеното му завещание в полза на третия брат – Николай, през 2011-а началото на междуцарствието постави конгресът на партия “Единая Россия” на 24 септември 2011-а, когато Дмитрий Медведев предложи кандидатурата на Владимир Путин за предстоящите президентски избори.

Тук няма как да не се появи асоциацията с една от прочутите фрази на Виктор Черномирдин: “Каквато и организация да правим – все се получава КПСС” – такава беше усещането от конгреса на “Единая Россия”, оттук и разочарованието, че всичко е предрешено.

Различен е характерът на исканията при декабристите и при Болотная – при първите са политически за промяна на системата – от абсолютна монархия към конституционна и даже република, докато вторите имат само граждански искания – честни избори. Някои постсъветски либерали се опитаха да представят обществените нагласи като политическа и конституционна криза (Михаил Горбачов, Евгения Албац, Михаил Дмитриев и др.), както и да предложат дебати за превръщането на Русия в парламентарна република, но останаха малцинство сред малцинството.

Последвалите митинги след Болотная – на проспекта “Сахаров” (25 декември 2011 г.), шествието на “Якиманка” (4 февруари 2012 г.) и др., загубиха този уникален граждански заряд и се политизираха, станаха антипутински като лозунги до голяма степен и заради реакцията на премиера на пресконференцията от 15 декември, изтълкувана заради две-три необмислени реплики (оприличаването на бялата лента с презерватив и твърдението, че младежите са се явили срещу заплащане на площада, както и сравнението им с “бандерлогите” от “Маугли” на Р. Киплинг, което пък свързва Путин с образа на питона Каа от “Книга за джунглата” и др.) като неуважение към протестиращите.

Властта отговори с контрамитинги главно на привърженици на Путин от провинцията (на повечето от които се заплащаше като за мероприятие, вж. репортажа на журнал “Большой город” [3], на който канал НТВ отговори с филма “Анатомия протеста” [4], изопачавайки гражданската спонтанност на 10-и декември като “платена” пропаганда с оранжеви цели) – на Поклонная гора (25 декември 2011 г.), на стадиона “Лужники” (23 февруари 2012 г.), на Манежния площад (4 март 2012 г.) и др., което превърна президентската надпревара в политическо шоу и принуди Путин да участва активно в него (речта му на стадион “Лужники”), а не да се дистанцира на Кремълския Олимп, както беше в предишните му кампании.

Основна тема на политическия сезон (2011–2012) е патриотизмът и националният въпрос и тук също могат да се направят паралели с декабристкото движение от XIX век. Патриотизмът на декабристите е свързан с комплекса на победителя след Отечествената война, докато този на постсъветското общество е породен от комплекса на победения след колапса на СССР през 1991-а.

Общата представа за декабристите е либералната им философия, повлияна от Просвещението, но сред водачите им има последователи на руския национализъм. Ордена на руските рицари на М. А. Дмитриев-Мамонов изповядва шовинистични възгледи – изгнание, а още по-добре – физическо избиване на чужденците, заемащи държавен пост (като под чужденци се приемат до четвърто коляно, дори и да са православни); войни срещу “неверниците”; завладяването на пруската и на австрийската част на Полша с ликвидиране на полската държава – пълна русификация; присъединяване на всички славянски народи плюс Унгария и Норвегия, изгонване на турците от Европа и поход към Индия [5]. В Руската правда на Павел Пестел се предвижда експортирането на руските евреи в Мала Азия [6].

Сред гражданите на Болотная мнозинството беше либерално настроено, но блогърът Алексей Навални, припознат от социалните мрежи като неформален лидер на протестното движение, беше на Руския марш на 4 ноември 2011 г. и скандираше наравно с националистите лозунга “Хватит кормить Кавказ”. Навални напуска либералната партия “Яблоко” поради националистическите си възгледи, които се опита да тушира в интервюта след митинга на Болотная, но делата му са красноречиви.

Националната карта се опита да разиграе предизборно и Геннадий Зюганов, предлагайки възстановяването на т.нар. “5-й пункт” [7] в паспортите.

Националният въпрос беше ключов и сред предизборните статии на Владимир Путин, който се опита да овладее националната вълна и нито веднъж не употреби политкоректното “русиянин” в статията си “Россия: национальный вопрос”, а само “русский” [8], което се случва за първи път така последователно в официалния изказ на Владимир Владимирович. Неслучайно за шеф на предизборния щаб на Путин беше назначен режисьорът Станислав Говорухин, близък по възгледи до консервативния Александър Солженицин и известен с филма си “Россия, которую мы потеряли” (1992 г.).

Отговорът на властта при декабристите е политиката на изолационизъм на Николай I. Отговорът на Кремъл на Болотная първоначално създаде впечатление на огледалната стратегия – Путин следваше бялата вълна на улицата, като организираше огледални акции (на протестните митинги бяха противопоставяни пропутински, или “путинги”, както ги наричаха либералните

медии[9] – Поклонная гора срещу проспект “Сахаров”, автомобилното шествие на белите ленти беше последвано от пропутинска нощна автодемонстрация в Москва и др.).

Огледалната стратегия в шаха е губеща за имитацията на ходовете на противника, но Путин в един момент пое инициативата:

1. От една страна, с уебкамерите на изборите, безпрецедентна практика, която осигури интернет наблюдение (своеобразен политически “Биг Бродър”) на всички избирателни участъци.
2. От друга – с наблюдателите от страна на гражданите и на “Лигата на избирателите”, най-важните сред които са тези на партия “Яблоко”, известни с грамотното си политическо поведение на изборите.
3. От трета, Путин не допусна Григорий Явлински до кандидат президентската надпревара, за да направи реверанс на Михаил Прохоров, който да консолидира либералния вот и протестния “против всех”, за да може сега младият олигарх да създаде своя партия, която да оглави вълната на гражданско осъзнато активно поведение в двете столици. Кремъл с лекота отне на младия олигарх партия “Правое дело”, с което показа политическата му неопитност в дворцовите интриги и сега му даде втори шанс за политическа изява, за да легитимира новото присъствие на либералната идея на руския политически спектър и да остави в забвение постсъветските либерали от 1991-92 г. като Касянов, Рижков и Немцов.

С наблюдателите от гражданите Путин легитимира изборите!

Резултатът от гражданската активност обаче остана разединението, на обществото, противопоставянето на Москва и Петербург на провинцията, стимулирано както от либералната опозиция, така и от властта.

Постсъветските либерали наричаха презрително привържениците на Путин “холопи”[10], “быдло”[11], “роби” (Юлия Латинина), а за себе си монополизираха понятието “креативный класс”, докато пропутинските общественици не им отстъпиха и назоваваха гражданите от Болотная “оранжева чума” (Сергей Кургинян), “блатни хора”, “идиоти и предатели”, “безмозъчно малцинство”, “оранжева, блатна слуз” (Михаил Леонтиев)[12], “тлъсти котараци”[13] (Станислав Говорухин).

Постсъветската интелигенция също се раздели на про- и антипутинска. Андрей Кончаловски, Никита Михалков, Владимир Спиваков, Александър Калягин застанаха на страната на премиера, докато Виктор Ерофеев, Борис Акунин, Дмитрий Биков, Светлана Улицкая, Лия Ахеджакова и др. – на страната на опозицията.

Реакцията и на двете страни е емоционална – едните “вярват”, другите “не вярват” на Путин и не се вслушват в никакви аргументи или логика. А на никоя власт не бива да се вярва, но това е друг въпрос. Резултатът беше разделението на обществото на “буржуите” и всички останали, то което спечели властта, а то загуби.

Реториката на Путин в президентската кампания също разчиташе на образа на врага, особено цитирайки Лермонтов в “Лужники” – “Битва за Россию продолжается” – против кого обаче?

Путин показва недоверието си към гражданите на Болотная – подобно на Николай I, който обвинява декабристите в жертва на западната зараза, Владимир Владимирович обвини Държавния департамент за събитията след парламентарните избори. Вярно е, че американците ще се опитат да се възползват от слабостите на Русия, както се случва и обратното, но в случая движещата сила на 10-и декември бяха тези прекрасни млади хора, възродени за нови отношения с властта – отношения на равни, не на бабюшка и неразумното дете, което е неспособно да взема решения.

Прав се оказа в разбирането си на протеста на Болотная Алексей Венедиктов, определяйки го като “етически”[14], към когото се присъедини и режисьорът Андрей Звягинцев: “да говорим за политическо несъгласие като политически жест, не знам, възможно е някой от Болотная или от Сахаров, или от другаде, където е излизал, да смята, че това е политическа борба с ясни политически лозунги. На мен ми се струва, че това е етически и естетически жест. Несъгласие с дажбата, която е отпусната на човека в това пространство, където няма перспективи, няма бъдеще, където със страх гледаш към утрешния ден...”[15].

Властта все пак се коригира бързо и по свой начин откликна на гражданската активност, с което опроверга приказките за застои на либералните публицисти като Леонид Парфьонов и др. Медведев реагира като юрист и въведе законопроекти, които трябва до 7 май да влязат в сила, с

които се облекчава значително регистрацията за кандидатите на следващите президентски избори, както и възможността да се организират партии. Путин реагира като политик и се ориентира към националния въпрос.

Обществото по свой, нов за руската действителност, начин реагира на президентските избори. Майският обществен резонанс показва, че протестът може да се трансформира в два варианта:

1. В мирно, полухипарско, полуарт интелигентно присъствие (“народное гуляние”) на улиците на столицата (спонтанно възникналият лагер “ОккупайАбай” около паметника на казахския поет Абай Конанбаев на “Чистые пруды” от 7 до 16 май 2012-а, “Контролната разходка” на писателите по московските булеварди от 13 май 2012-а, предвижданият лагер “Лято на свободата” на “Барикадная”), проявяващо готовност за сътрудничество с властта и далеч от всякакви помисли за революция. Протестното движение сред младежите и средната класа, която не бива да забравяме, е плод на финансовата политика на Алексей Кудрин при Путин за последните десет години, е на път да се превърне в мода. Преобладаващото начало за това движение, където са и мнозинството протестиращи, е етическото.
2. В радикализирано и лумпенизирано движение около крайнолевите привърженици на Сергей Удалцов (в програмата на “Левия фронт” се предвижда връщане на съветите, премахване на частната собственост, интернационализъм и други съветски атрибути), или около националистите, симпатизиращи на Алексей Навални (обединени около лозунгите “Хватит кормить Кавказ”, “Россия для русских”, “Москва – русский город”). И двете маргинални политически течения не са склонни за диалог с властта, а за борба за Кремъл, тук преобладаващото начало е политическото.

Алексей Навални и Сергей Удалцов се възползваха от провокациите на шествието към Болотная площадь от 6 май 2012-а (един ден преди инаугурацията), а властта, следвайки съветския рефлекс със задържането им в следствения изолатор за две седмици, само им създаде образа на герои с политическа биография, довело до признанието на Амнести Интернешънъл и на двамата лидери за “затворници на съвестта”, приравнявайки ги неоснователно до Солженицин и Сахаров.

Друга ли е Русия след Болотная площадь?

Друга става Русия след декабристите въпреки провала им, друга е Русия и сега – след Болотной, или по-скоро може да стане друга, от властта зависи, тъй като в нея е отговорността за бъдещето на държавата и на народа.

Политическата система на постсъветска Русия може да се определи като съчетание на евразийска демокрация и просветен авторитаризъм, запазващи историческото руско триединство: европейска култура–християнска духовност–евразийска държавност и в този смисъл Русия не е друга. Младата демокрация и старата империя в Русия обаче ще трябва да съжителстват заедно.

Александър I проиграва историческия шанс да се вслуша в декабристите, а дали Путин ще използва уникалната възможност след 10-и декември 2011-а да откликне на обществото си... ще видим, или както казват руснаците: “посмотрим”.

[1] Спонтанността в съвременното общество, подвластно на интернет пропагандата, е относителна категория, но въпреки това може да се каже, че събитията на 10-и декември 2011-а в Москва са именно спонтанни, породени, от една страна, от предначертаната рокада на Путин и Медведев и от сигналите за фалшификации и злоупотреби на парламентарните избори от 4 декември 2011-а и – от друга, като следствие на осъзнаването на независимата от държавата средна класа и на традиционно критичната към властта интелигенция. – Б. а.

[2] Смирнов, С. Минюст восстановил регистрацию Республиканской партии Рыжкова. – Ведомости, 10 май 2012 г.
http://www.vedomosti.ru/politics/news/1722359/ryzhkov_soobschaet_o_vosstanovlenii_gosregistracii (23.05.12).

[3] Видеорепортаж на журнал “Большой город” за организирането на масовката за митинга на

Путин на 4 март 2012 г. <http://ar4es.info/19431> (8.03.12).

[4] Анатомия протеста. НТВ. 15 март 2012 г. <http://www.ntv.ru/peredacha/proisschestvie/archive/i98796> (20.03.12).

[5] Бокова, В.М. Эпоха тайных обществ. Русские общественные объединения первой трети XIX в. М., 2003, с. 258.

[6] Пестель, П.И. Русская правда. 1823 г.

Конституционный проект П. И. Пестеля воспроизводится по изданию Главного Архивного Управления СССР "Восстание декабристов. Документы" (Госполитиздат, 1958 г., том VII).

http://az.lib.ru/p/pestelx_p_i/text_0020.shtml (2.03.12).

[7] През 1932 г. Сталин въвежда графата "националност" в съветските паспорти, т.нар. "5-ый пункт", премахнат от Елцин през 1997 г. – Б.а.

[8] Путин, В. Россия: национальный вопрос. – Независимая газета, 23 януари 2012 г. http://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html (24.01.12).

[9] Не бива да се забравя, че един от най-либералните портали – радио "Эхо Москвы", което професионално предава разнообразните гледни точки от руския политически спектър – като гости на предаванията, но като журналистическо присъствие е пролиберално, е собственост на Газпром, т.е. държавно, властта в това отношение демонстрира гъвкавост, запазвайки свободата на словото в интернет, и ограничавайки я за официалните телевизионни канали. – Б.а.

[10] Холоп – безправен селянин, близък до робската категория в Русия до 1861 г. – Б.а.

[11] Быдло – стадо (от руски). – Б.а.

[12] Свобода и справедливость, Андрей Макаров, ОПТ, 6.02.12

<http://www.1tv.ru/videoarchive/43262&p=31076> (7.02.12).

[13] Говорухин, С. Интервью на канал "Россия 24" от 3 февруари 2012 г. <http://glavcom.ua/video/2427.html> (3.03.12).

[14] Венедиктов, А. В предаването "Перехват". – Эхо Москвы, 10 декември 2011 г. <http://echo.msk.ru/programs/interception/837746-echo/> (10.12.11).

[15] Звягинцев, А. В предаването "Дифирамб". – Эхо Москвы, 4 март 2012 г. <http://www.echo.msk.ru/programs/dithyramb/864147-echo/#element-text> (12.03.12).